

Received: 11/02/2024

Accepted: 15/02/2024

Published: 31/03/2024

Peer Bullying in Our Age: An Analysis Within the Framework of Students' Well-Being

Aygül Demirel¹

Demirel, A. (2024). Peer Bullying in Our Age: An Analysis Within the Framework of Students' Well-Being. *International Journal of Education & Well-Being*, 2(1), 31-51. <https://doi.org/10.62416/ijwb-29>

Abstract

Peer interaction has a significant impact on students' well-being and academic achievements. Peer relationships assist students in developing social skills, fostering empathy, and growing up in a cooperative environment. However, when these relationships take a negative turn, particularly within the framework of peer bullying, they can adversely affect students' psychosocial health and various variables, including their developmental processes and achievements. The psychological and sociological effects of peer bullying experienced in school environments extend into adulthood. Due to the negative consequences on children, adolescents, and adults, research on peer bullying has increased in recent years. This study analyzes peer bullying as an important issue worldwide, including in our country, within the context of students' well-being. For this purpose, a detailed analysis has been conducted on the definition, types, and effects of peer bullying. Additionally, recent relevant studies on the subject have been evaluated. The phenomenon of peer bullying has been interpreted within the framework of student well-being, and possible solutions have been proposed. According to the research results, it is evident that peer bullying has reached serious dimensions not only in our country but worldwide. It leads to absenteeism and school dropout in different school levels, with males engaging more in physical bullying and females in verbal and relational bullying. Bullying negatively affects students physically, mentally, and academically. Moreover, cyberbullying has been on the rise in recent years among students. Students who are exposed to or exhibit peer bullying tend to have low self-esteem, intense anxiety, and depression symptoms, leading to a reduction in their subjective well-being. In this context, by focusing on the origins and types of peer bullying and effective strategies to combat this phenomenon, recommendations have been provided to make educational environments safer and more supportive within the framework of student well-being.

Keywords: Peer bullying, Coping mechanisms, Subjective well-being, School culture.

Çağımızda Akran Zorbalığı: Öğrenci İyi Oluşu Çerçevesinde Bir Analiz

Aygül Demirel¹

Özet

Akranlar arasındaki etkileşim, öğrencilerin iyi oluşu ve akademik başarıları üzerinde belirgin bir etkiye sahiptir. Akran ilişkileri, öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmelerine, empati kurmalarına ve paylaşımcı bir ortamda yetişmelerine yardımcı olur. Ancak bu ilişkilerin akran zorbalığı çerçevesinde olması halinde, öğrencilerin psikososyal sağlıkları ve gelişim süreçleri olumsuz yönde etkilenebilir. Okul ortamlarında maruz kalınan akran zorbalığının yetişkinlik dönemine de uzanan psikolojik ve sosyolojik etkileri söz konusudur. Çocuklar, ergenler ve yetişkinler üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle akran zorbalığı ile ilgili çalışmalarda son yıllarda artış görülmektedir. Bu araştırmada tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde önemli bir sorun haline gelen akran zorbalığı öğrencilerin iyi oluşları çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu amaçla akran zorbalığının tanımı, türleri ve etkileri üzerinde detaylı analiz yapılmıştır. Ayrıca son dönemde konu ile ilgili yapılan ilgili çalışmalar da değerlendirilmiştir. Akran zorbalığı olgusunu öğrenci iyi oluşları çerçevesinde yorumlanıp olası çözüm yolları ortaya konmuştur. Araştırma sonuçlarına göre; akran zorbalığının sadece ülkemizde değil tüm dünyada ciddi boyutlara ulaştığı, farklı okul kademelerinde devamsızlığa ve okul terkine neden olduğu, okullarda erkeklerin en çok fiziksel, kızların ise sözel zorbalık ve ilişki zorbalık yaptığı,

¹Sedat Simavi Endüstri Meslek Lisesi, Lefkoşa, Kuzey Kıbrıs, e-mail:aygl@hotmail.com, ORCID:0009-0008-0753-6023

zorbalığın öğrencileri fiziksel, ruhsal ve akademik açıdan olumsuz etkilediği ve öğrenciler arasında siber zorbalığın son yıllarda arttığı görülmüştür. Akran zorbalığına maruz kalan veya bu davranışı sergileyen öğrencilerin düşük benlik algısı, yoğun kaygı ve depresyon belirtileri gösterdiği, bu durumun öznel iyi oluşlarını azalttığı belirlenmiştir. Bu bağlamda akran zorbalığının kökenleri, çeşitleri ve bu olguyla mücadelede etkili stratejilere odaklanarak, öğrenci iyi oluşları çerçevesinde eğitim ortamlarını daha güvenli ve destekleyici hale getirme amaçlı öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelime: Akran zorbalığı, Baş etme yöntemleri, Öznel iyi oluş, Okul kültürü.

Giriş

Eğitim, bireylerin hayatında önemli bir rol oynar ve bu süreçte öğrencilerin iyi oluşları ve bu durumun getirdiği olumlu çıktılar, bireysel ve toplumsal kalkınma için kilit faktörlerden biridir. Öğrencilerin iyi oluşları, fiziksel sağlığın yanı sıra, duygusal, sosyal ve zihinsel iyi oluş olarak da birlikte ele alınmaktadır. Sağlıklı bir ortamda gelişen öğrenciler, sadece derslerinde başarılı değil, aynı zamanda yaşam becerilerini güçlendirerek, olumlu ilişkiler kurarak ve duygusal denge sağlayarak topluma daha etkili bir şekilde katkıda bulunabilirler (Owen ve Çelik, 2018).

Akranlar arasındaki etkileşim, öğrencilerin iyi oluşu ve akademik çıktılar üzerinde belirgin bir etkiye sahiptir. Akran ilişkileri, öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmelerine, empati kurmalarına ve paylaşımcı bir ortamda yetişmelerine yardımcı olur. Ancak, bu ilişkilerin negatif bir boyutta, yani akran zorbalığı çerçevesinde olması halinde, öğrencilerin psikososyal sağlıklarını, gelişim süreçleri ve başarıları da dahil olmak üzere bir çok değişkeni olumsuz yönde etkileyebilir (Doğan, 2010). Akran zorbalığı, disiplinlerarası bir perspektiften değerlendirildiğinde, bireyler arasındaki dengesiz güç ilişkilerinin bir tezahürü olarak tanımlanabilir. Bu olgu, bir öğrencinin diğer bir öğrenciye karşı sistematik ve tekrarlayıcı bir biçimde saldırgan davranışlar sergilemesini içermekte olup, bu davranışlar genellikle güçlü olan tarafından kontrol ve baskı kurma amacını taşır (Kandemir ve Özbay, 2009). Akran zorbalığı, birçok farklı formda ortaya çıkabilir, bu da farklı tanımlara neden olmaktadır. Fiziksel saldırılar, sözlü tacizler, duygusal manipülasyonlar ve diğer psikososyal taktikler, akran zorbalığının genel yelpazesini oluşturur. Bu davranış biçimleri, sıklıkla kurbanın maruz kaldığı güçsüzlük hissini pekiştirerek, sosyal bağlamda ciddi sonuçlara neden olabilir. Akran zorbalığı, sadece bireysel bir düzlemde değil, aynı zamanda okul ve toplum düzeyinde de önemli etkiler doğurmaktadır. Eğitim kurumları, bu tür negatif davranışları engellemek ve ele almak için politika ve stratejiler geliştirmek zorundadır (Çankaya, 2011).

Okullarda sıkça görülen ve bir tür zorbalık olan 'Akran Zorbalığı', bir öğrencinin sürekli olarak diğerlerini rahatsız etmesi ve bu baskıya maruz kalan kişilerin (kurban) kendilerini savunma yeteneğine sahip olmamaları olarak tanımlanabilir (Olweus, 2005). Smith ve Sharp (1994) tarafından, bir öğrenci veya grubun bilinçli bir şekilde gücü olumsuz bir biçimde kullanarak diğerlerine (kurban) negatif duygular yaşatma olarak açıklanmaktadır. Furniss (2000) tarafından ise, bir öğrencinin diğer öğrenci veya grup tarafından sürekli ve kasıtlı olarak baskı altında tutulması olarak ifade edilmektedir. Bridge (2003) akran zorbalığı sistematikliğini, düzenli veya aralıklı olarak diğerlerine rahatsızlık verme ve huzuru bozma şeklinde tanımlar. Akran zorbalığının tanımlamalarından, bu tür zorbalığın genellikle daha güçsüz olanlara karşı sürekli ve kasıtlı bir güç gösterisi olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır (Doğan ve Keleş, 2022). Dan Olweus, yıllar süren kapsamlı araştırmaların ardından, "Bir kişi, düzenli olarak ve bir süre boyunca, bir veya daha fazla kişinin olumsuz davranışlarına maruz kaldığında zorbalığa uğramış olur" şeklinde tanımlar (Olweus, 1995). Yıllarca çocuklar arasında yaygın olan bu zorbalık davranışları, akran ilişkilerinde sıkça görülmüş ve uzun bir süre boyunca büyüme sürecinin bir parçası olarak algılanmıştır. Ancak, yaklaşık otuz yıllık araştırmalar, akran zorbalığının yıkıcı etkilerini açıkça ortaya koymaktadır (Dolgun, 2018; Elliot, 1997; Gökler, 2009; Gültekin Akduman, 2012; Hamurcu, 2020; Kapçı, 2004; Pişkin, 2010).

Bu araştırmada öğrencilerin daha sağlıklı bir öğrenme ortamında yetişebilmeleri için iyi

oluş çerçevesinde akran zorbalığı, çeşitleri, nedenleri, türleri ve önlenibilme stratejileri hakkında yapılan araştırmalar temelinde değerlendirilmede bulunulmuştur. Akran zorbalığının kökenleri, çeşitleri ve bu olguyla mücadelede etkili stratejilere odaklanmak, eğitim ortamlarını daha güvenli ve destekleyici hale getirme amaçlı öneriler sunulmuştur.

Akran Zorbalığı ve Türleri

Zorbalıkla ilgili ilk çalışmalar 1970'lerin sonlarında İsveç, Finlandiya, Norveç ve İskandinav ülkelerinde başlamıştır. Norveç'te üç çocuğun akran zorbalığı sonucu intihar etmesi ülkede bu konunun ciddi bir şekilde ele alınmasına neden olmuş ve araştırmalar yapılmıştır. Sonrasında ise aslında sadece İskandinav ülkelerinde yaşanmadığı birçok ülkede yaşanan önemli bir sorun olduğunu ortaya konmuştur (Atik, 2009).

Pişkin'e (2002) göre, yaşça büyük veya fiziksel olarak daha güçlü öğrencilerin zayıf olanlara karşı şiddet, zulüm ve rahatsızlık amacıyla gerçekleştirdiği "okul zorbalığı" olarak adlandırılan olgu, öğrenciler arasındaki şiddeti tanımlamaktadır. Bu terim aynı zamanda akran zorbalığı olarak bilinir ve dövme, tokat atma, itme, çekme, dürtme, korkutma, alay etme, kışkırtma, hakaret etme ve küçümseme gibi eylemleri içerir (Hamurcu, 2020).

Zorbalık davranışları, kurbanı savunmasız kılmayı amaçlayan, bir kişi veya grup tarafından kasıtlı olarak tekrarlanan eylemlerdir. Bu davranışlar, zaman zaman okullarda ortaya çıkabilen, öğrenciler arasında benlik bütünlüğüne zarar verebilen kaba, kırıcı ve aşağılayıcı öfke ifadelerini içerir (Çivildag ve Cooper, 2013). Bu tür davranışlar, sözel, fiziksel, doğrudan veya ilişkisel olabilir. Ergenler, akran öfkesine maruz kaldıklarında açık veya ilişkisel öfke biçimlerine bölünebilirler. Açık öfke, fiziksel (vurma, çekme, dokunma) ve sözel (alay etme, tehdit etme vb.) öfke davranışlarını içerir. İlişkisel öfke ise kurbanın sosyal durumuna veya ilişkilerine yönelik kasıtlı müdahaleleri içerir, örneğin sosyal izolasyon, söylenti yayma, kışkırtıcı kişiler arası akran çatışmaları ve kişisel bilgilerin ifşa edilmesi gibi (Dempsey vd., 2009).

Akran zorbalığının türlerinin tanımlanması ve öğrencinin bu tür davranışlarının nedenlerinin daha iyi anlaşılması ve problemin doğru bir şekilde çözülmesi açısından önemlidir. Zorbalık türlerinin en çok yaygın olanları; (i) fiziksel zorbalık, (ii) Sözel zorbalık, (iii) Duygusal zorbalık, (iv) cinsel zorbalık ve (v) siber zorbalık olarak belirtilebilir (Elliot, 1997).

Fiziksel zorbalık: Oldukça yaygın ve kolay fark edilen zorbalık türüdür. Vurma, tekme atma gibi doğrudan zorbalık olarak kabul edilen davranışlardan oluşmaktadır (Çivildag ve Cooper, 2013).

Sözel zorbalık: Kullanılan sözlerin kurbanları incitip küçük düşürmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Sözel zorbalık, bir kişinin sözleriyle diğer kişiyi hedef alarak saldırıda bulunması; aşağılama, hakaret etme, alay etme gibi davranışları içerir. Bu zorbalık türü yüz yüze yapılabileceği gibi, sosyal medya veya diğer dijital platformlarda da gerçekleşebilir (Kapıcı, 2004).

Duygusal Zorbalık: Sosyal ilişkilerde reddetmeye yol açan zorbalık türüdür. Gruptan dışlama, ayrımcılık, aşağılama, eşyalarına zarar verme, eşyalarını ya da parasını zorla alma, kasıtlı olarak arkadaşça davranmama gibi davranışları içerir (Solmuş, 2005).

Cinsel Zorbalık: Cinsel zorbalık, bir kişinin cinsel içerikli davranışlarıyla diğer kişiyi rahatsız etme veya taciz etme çabasıdır. Sarkıntılık, elle taciz, cinsellik içeren sözler söyleme şeklinde davranışlara yansır (Çivildag ve Cooper, 2013).

Siber Zorbalık: Bu tür zorbalık, internet, sosyal medya, e-posta ve diğer dijital platformlar üzerinden gerçekleştirilen kasıtlı, saldırgan davranışları tanımlar. Siber zorbalık genellikle kişisel bilgilerin ele geçirilmesi, çevrimiçi itibarın zedelenmesi, tehdit, taciz, iftira ve manipülasyon gibi çeşitli biçimlerde kendini gösterir (Türk ve Şenyuva, 2021). Siber zorbalığın önemli bir yönü, hedef alınan birey ya da kurumların çevrimiçi varlıklarına yönelik saldırılardan kaynaklanan zararlar ve sonuçlardır. Örneğin, sosyal

medya üzerinde yapılan saldırılar, kişinin itibarını zedelerken, çevrimiçi taciz ve tehditler duygusal ve psikolojik etkilere neden olabilir. Siber zorbalık, mağdurları offline hayatlarında da olumsuz etkileyebilir, hatta iş kaybına ve sosyal izolasyona yol açabilir (Akbaba ve Eroğlu, 2013). Bu tür saldırıların yaygınlaşmasının arkasındaki nedenler arasında anonimlik, çevrimiçi ortamlardaki kontrolsüz iletişim, dijital kimlik hırsızlığı ve kişisel verilerin kötüye kullanımı gibi faktörler bulunmaktadır. Siber zorbalığın etkilerini azaltmak için, hem bireylerin hem de kurumların siber güvenlik konusunda bilinçlenmeleri, güçlü şifre kullanımı, kişisel bilgilerin korunması ve çevrimiçi davranışlara dikkat etmeleri gerekmektedir (Yiğit ve Seferoğlu, 2017).

Özellikle gençlerin teknolojiye büyük ilgi göstermeleri, onları siber zorbalık açısından potansiyel bir risk grubu haline getirmektedir. Sanal ortamın getirdiği takip edilemezlik özelliği ve zaman-mekan bağımsızlığı, akran zorbalığına yeni bir boyut kazandırmış ve bu yeni alanın kontrolü zor bir süreç haline getirmiştir (Ermağan, 2019). Bu sebeple, dünya genelinde ve Türkiye'de yapılan araştırmalar, siber zorbalığın ve mağduriyetin yaygın olduğunu göstermektedir (Türk ve Şenyuva, 2021).

Anılan zorbalık türleri arasında, eşcinsel bireylere yönelik saldırgan tavır ve olumsuz tutumları ifade eden "homofobik zorbalık (homophobic bullying)" ile azınlık etnik gruplara karşı yapılan ayrımcılığı içeren "ırkçı zorbalık (racist bullying)" da bulunmaktadır (Donnellan ve Firth, 2006).

İlgili Araştırmalar Ne Söylüyor

İlgili yurt içi ve yurt dışı araştırmalar bakıldığında akran zorbalığı her kültürde neredeyse her okul ortamında fazlaca görülebilen bir olgu haline gelmiştir. Ülkemizde Kapçı (2004) tarafından yapılan çalışma, 4. ve 5. sınıfları kapsayarak 206 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçları katılan öğrencilerin %40'ının zorbalık davranışlarına maruz kaldığını göstermiştir. Zorbalık türü fark etmeksizin maruz kalmanın olumsuz benlik saygısı geliştirdiği belirlenmiştir. Duygusal zorbalığa maruz kalmanın, özsaygı üzerinde diğer zorbalık türlerine göre daha fazla etkisi olduğu saptanmıştır.

Uludağlı-Pekel ve Uçanok'un (2005) Ankara'da gerçekleştirdiği çalışma, 5. ve 6. sınıf öğrencilerini içeren 701 kişilik bir örneklem üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; zorba/kurban konumundaki öğrencilerin seyirci konumundakilere göre daha fazla akran reddine maruz kaldığını ve akademik başarı açısından daha düşük olduklarını göstermiştir. Ayrıca, zorba ve kurban konumundakilerin seyirci konumundakilere göre daha yalnız oldukları belirlenmiştir. Cinsiyet farklılıkları incelendiğinde, kız öğrencilerin alay etme ve ilişkilere bağlı zorbalığa daha fazla maruz kaldığı, erkek öğrencilerin ise alay etme, korkutma ve ilişki saldırganlığı gibi zorbalık türlerini daha fazla sergilediği ortaya çıkmıştır.

Benzer şekilde Satan'ın (2006) gerçekleştirdiği çalışma, yaş aralığı 12-14 olan 496 ortaokul öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Bulgular, zorbalık eğiliminin erkek öğrencilerde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Ayrıca, ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça zorbalık eğiliminin azaldığı saptanmıştır. Pişkin'in (2010) gerçekleştirdiği çalışma, Ankara'da 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerini içermiştir. 1154 öğrenciyle yapılan araştırma, zorbaca davranışları cinsiyet, eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey açısından incelemiştir. Bulgular, öğrencilerin %35,1'inin mağdur, %30,2'sinin zorba, %6,2'sinin hem zorba hem de mağdur olduğunu göstermiştir. Cinsiyet farklılıkları incelendiğinde, kız öğrencilerin mağdur konumunda daha fazla yer aldığı belirlenmiştir. Sosyo-ekonomik düzey değişkeni incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin zorbalık oranının daha fazla olduğu saptanmıştır. Zorbaca davranışların türleri arasında yapılan ayrıntılı bir inceleme, sözel zorbalığın en yaygın tür olduğunu ortaya koymuştur. Çankaya'nın (2011) çalışması, 8. sınıfta olan 201 öğrenci üzerinde zorbaca davranışları

incelemiştir. Bulgular, öğrencilerin en çok sözel ve fiziksel zorbalığa maruz kaldıklarını göstermiştir. Cinsiyet farklılıkları incelendiğinde, erkek öğrencilerin sözel zorbalıklara daha fazla maruz kaldığı saptanmıştır.

Yurt dışı araştırmalarda da durum farklı değildir. Boulton'un (1994) çalışması, 8 ve 9 yaşlarındaki 158 öğrenciyi içermiştir. Bulgular, öğrencilerin %13'ünün zorba, %17'sinin kurban olduğunu göstermiştir. Cinsiyet farkı olarak değerlendirildiğinde, iki cinsiyet arasında zorbalığa uğrama farkı bulunmamıştır. Menesini, Eslewa ve Smith'in (1997) çalışması, İtalya ve İngiltere'de 8-16 yaş aralığındaki 8037 öğrenciyi zerinde yürütülmüştür. Araştırma sonuçları kız öğrencilerin zorbalığa daha fazla maruz kaldığını ve kurban konumundaki öğrencilerin daha yalnız olduklarını göstermiştir. Baldry ve Farrington'ın (2000) çalışması, 11-14 yaşları arasındaki 238 öğrenciyi içermiştir. Cinsiyet farklılıkları incelendiğinde, erkek öğrencilerinde zorbalığın daha yaygın olduğu görülmüştür. Houndoumadi ve Pateraki'nin (2001) çalışması, 7-11 yaşları arasındaki 1312 öğrenci ile yürütülmüştür. Sonuçlara göre; yaşın ilerlemesiyle zorbalık davranışı gösteren öğrencilerin oranında artış, ancak mağdur konumundaki öğrencilerde düşüş gözlemlenmiştir. Yaş ve zorbalık türü arasındaki ilişki incelendiğinde, yaşça daha küçük öğrencilerin fiziksel zorbalıklara, yaşça daha büyük öğrencilerin ise ilişkisel zorbalıklara daha fazla maruz kaldığı görülmüştür. Cinsiyet farklılığına bakıldığında, erkek öğrencilerin zorbalığı daha "havalı" bulduklarını belirttikleri gözlemlenmiştir.

Türkiye'de gerçekleştirilen araştırmalardan elde edilen bulgular, erkek öğrencilerin genellikle fiziksel zorbalık uyguladığını, kız öğrencilerin ise sözel zorbalık ve ilişkisel zorbalıkta daha fazla rol oynadığını göstermektedir (Pişkin, 2010). Gökler (2009), Çınkır ve Karaman-Kepenekçi (2003) tarafından yapılan çalışmalar, fiziksel ve sözel zorbalığın yanı sıra dışlama, dedikodu ve eşyalara zarar verme gibi davranış türlerinin de yaygın zorbalık biçimleri olduğunu ortaya koymaktadır. Pişkin'in (2010) araştırmasında, sözel zorbalığın en yaygın zorbalık türü olduğu vurgulanmıştır. Bu araştırmaların ortak bulguları, akran zorbalığının genç yaşlardan itibaren ciddi bir sorun olduğunu ve farklı değişkenlerin (cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, ebeveyn eğitimi) zorbalık eğilimlerini etkilediğini göstermektedir. Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin genellikle olumsuz sonuçlarla karşılaştığı ve bu durumun sosyal, duygusal ve akademik yaşamlarını etkilediği belirtilmiştir. Ayrıca, cinsiyet farklılıkları, zorbalık türleri ve diğer değişkenlerin incelenmesi, bu konuda farklı yönleri anlamak açısından önemli bir katkı sağlamıştır.

OECD tarafından uygulanan Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) 2022 verilerine göre, Türkiye'deki öğrencilerin yüzde 25'i kızlar, yüzde 28'i erkekler olmak üzere aylık bazda okul zorbalığına maruz kaldıklarını göstermektedir (Yenipınar ve Yıldırım, 2022). Bu oranlar OECD ortalamasının (kızlar için yüzde 20, erkekler için yüzde 21) üzerindedir. Türkiye'de zorbalık içeren davranışlara maruz kalan öğrenci oranı yüzde 27 iken, Filipinler'de yüzde 48 ve Güney Kore'de yüzde 9'dur. Bu veriler, zorbalığın küresel bir sorun olduğunu ve farklı ülkelerde farklı düzeylerde yaşandığını göstermektedir (Gökkaya ve Tekinsav Sütçü, 2020). Ülkemizde Pişkin (2003) tarafından ilköğretim öğrencileriyle, Pişkin ve Ayas (2005) tarafından ise lise öğrencileriyle yapılan iki ayrı araştırmada, kurbanların zorbalık nedeniyle okula gitmekten korktukları, zorbalı yüzünden okul sevgilerinin önemli ölçüde azaldığı ve okulda kendilerini güvende hissetmedikleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Akran Zorbalığının Etkileri

Yapılan araştırmalar zorbalığa maruz kalan çocukların genellikle kaygı, endişe, yalnızlık, değersizlik gibi olumsuz duyguları oldukça yoğun yaşadıkları öz saygılarının düşük olduğu ve depresyona meyilli olduklarını ortaya koymaktadır. Buna karşın zorbalık davranışı gösteren çocukların ileriki yıllarında madde kullanımına ve suç işlemeye yatkınlık gösterdikleri belirtilmiştir (Gökkaya ve Sütçü, 2020). Akran zorbalığının öğrencileri fiziksel ruhsal ve akademik

açından olumsuz etkilediğini ortaya koymuşlardır. Aynı zamanda zorbalığa maruz kalan mağdurları ve zorbaları değil tüm öğrencileri çok yakından ilgilendirmektedir. Akran zorbalığı günümüzün ve geleceğin çok önemli sorunlarından birisi olarak değerlendirilmelidir (Gürhan, 2017). Zorbalığın kurbanlar üzerindeki etkilerini psikolojik, sosyal, akademik ve toplumsal yönden ele alınabilir;

Psikolojik Etkiler: Zorbalığa maruz kalan çocuklarda psikolojik sağlığın etkilendiği görülmektedir. Stres, kaygı ve travmanın yanı sıra, intikam düşünceleri ve öfke gibi duygusal tepkiler de geliştiği gözlemlenmiştir. Bazı durumlarda, zorbalığa maruz kalan çocukların kaygı, içe yönelen öfke, çaresizlik, değersizlik, yalnızlık gibi olumsuz duyguları yoğun olarak hissettikleri, depresyon ve anksiyete, düşük benlik saygısı gibi sorunlar yaşadıkları görülmüştür (Gökkaya ve Sütçü, 2020).

Sosyal Etkiler: Zorbalık genellikle sosyal ilişkileri olumsuz etkilemektedir. Kurbanlar, sosyal izolasyon yaşayabilir ve arkadaşlık ilişkilerinde zorluklarla karşılaşabilirler. Bu durum, genç yaşlarda zorbalığa maruz kalan bireylerin sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir.

Okul Hayatına Etkileri: Okul iklimini olumsuz etkileyen nedenlerin başında, şiddet, teknoloji ve internet bağımlılığı, zorbalık, akran zorbalığı, siber akran zorbalığı gibi nedenler gelmektedir. Bu olaylar öğrencileri olumsuz etkileyerek korku ve kaygı hissine neden olabilir. Okulda odaklanma sorunu yaşayan öğrencilerde devamsızlık ve okula yabancılaşma hatta ileri yıllarda okulu terk etme gibi davranışlar ortaya çıkmaktadır (Hamurcu, 2020).

Toplumsal Etkiler: Zorbalıkla ilgili bir başka sorun ise, zorbalanın ve kurbanların ileriki hayatları boyunca ruh sağlığı ve kişilik sorunları yaşamalarıdır. (Bu durumda toplum sağlığını ve refahını derinden etkilemektedir. Zorbalık sadece bireyleri değil, aynı zamanda toplumu da olumsuz etkilemektedir. Toplumsal normların zorbalığı tolere etmemesi ve bu tür davranışlara gereken tepkinin verilmesi toplumda daha sağlıklı bir ilişki kültürünün oluşmasına katkı sağlar (Kazancı ve Bulut Serin, 2022).

Akran zorbalığı içinde yer alan zorba, kurban ve izleyici (nötr) dinamikleri, zorba-kurban rolünün değişebildiği bir yapı sergiler. Akademik literatürde, zorba veya kurban olma olasılığı genellikle yaş, fiziksel görünüm, cinsiyet, güç dengesizliği, sosyal statü, popülerlik, psikolojik üstünlük ve ebeveyn eğitimi gibi belirli kişisel ve sosyodemografik özelliklerle ilişkilendirilmektedir (Demir ve Küçük, 2020). Zorbalanın genel özellikleri arasında, başkalarını kontrol etme ve üstünlük kurma eğiliminde olan, empati eksikliği gösteren bireyler bulunmaktadır (Polat ve Sohbet, 2020). Bu bireyler, kendilerini güçlü gösterme ihtiyacı hissederler ve iletişim becerileri gelişmiş olsa da genellikle aileleriyle sınırlı bir iletişime sahiptirler. Zorbalanın kaygı düzeyi yüksektir ve sorun çözme becerileri sınırlıdır. Diğer taraftan, kurbanlar; çekingen, düşük benlik saygısı olan, yalnız, güvensiz ve sosyal becerileri zayıf öğrencilerdir. Zorbalara karşı genellikle temkinli, hassas ve sessiz bir tutum sergilerler. Yaşadıkları olaylardan fazlasıyla etkilenirler ve bu nedenle aileleri veya öğretmenleri tarafından dahi zorbalardan korunamayacaklarına inanabilirler (Demir ve Küçük, 2020). Kurbanlar, zorbalara karşı kendilerini güçsüz hissederken, zorbalalar ise bu durumu kontrol altında hissetme eğilimindedirler (Polat ve Sohbet, 2020).

Akran Zorbalığın Öğrenci Performansına Etkisi

Akran zorbalığı, eğitim ortamlarında karşılaşılan ciddi bir sorun olup, bu olgunun öğrenci performansı üzerindeki etkileri, hem akademik hem de sosyal açıdan derinlemesine incelenmelidir.

Zorbalığın öğrenci performansına olan etkisinde farklı boyutlar söz konusudur. Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin genel psikososyal sağlıkları etkilenmektedir. Bu öğrenciler, anksiyete,

depresyon ve düşük özsaygı gibi duygusal sorunlar yaşayabilirler. Bu duygusal zorlamalar, öğrencilerin dikkatlerini dağıtabilir, öğrenme motivasyonlarını azaltabilir ve akademik başarılarını olumsuz etkileyebilir. Zorbalık, kurbanın sosyal ilişkilerini de etkileyebilir. Zorbalığa uğrayan öğrenciler, okulda sosyal izolasyona uğrayabilir ve bu durum, arkadaşlık ilişkilerini olumsuz etkileyebilir. Sosyal dışlanma ve yalnızlık, öğrencinin sınıf içindeki etkileşimleri ve grup çalışmalarındaki katılımı üzerinde olumsuz bir etki yaratabilir, bu da akademik başarının azalmasına yol açabilir (Gökler, 2009).

Ayrıca, zorbalığın öğrenci performansı üzerindeki etkileri sadece kurbanlar üzerinde değil, aynı zamanda zorba öğrenciler üzerinde de görülebilir. Zorbalar genellikle düşük empati seviyelerine sahip olabilir ve bu durum, sosyal becerilerini geliştirmelerini ve işbirliği yapmalarını zorlaştırabilir. Bu, zorba öğrencilerin sosyal olarak izole olmalarına ve akademik başarılarının olumsuz yönde etkilenmesine neden olabilir. Eğitimciler ve okul yönetimi, zorbalığın önlenmesi ve mücadele edilmesi için etkili stratejiler geliştirmelidir. Okullardaki zorbalıkla mücadele programları, öğrencilere duyarlılık kazandırmak, olumlu sosyal normları teşvik etmek ve güvenli bir öğrenme ortamı sağlamak adına kritik bir rol oynar. Bu, sadece zorbalığı azaltmakla kalmaz, aynı zamanda öğrenci performansını artırmaya yönelik genel bir eğitim ortamının oluşturulmasına da katkıda bulunur (Dolgun, 2018).

Zorbalığın Nedenleri ve Olası Çözümler

Akran zorbalığının nedenlerini anlamak ve bu soruna karşı olası çözümleri değerlendirmek, daha güvenli ve destekleyici bir öğrenme ortamı oluşturmak adına önemli bir adımdır. Akran zorbalığının farklı nedenleri olmakla birlikte literatürde şu başlıklar öne çıkmaktadır (Demir ve Küçük, 2020);

Güç Dengesi ve Kontrol İhtiyacı: Zorbalık genellikle güç dengesi eksikliği ve kontrol ihtiyacından kaynaklanır. Zorbalar, kendilerini güçlü hissetmek için diğer öğrencilere karşı agresif davranışlar sergilerler.

Duygusal Sorunlar ve Dışlanma: Zorbalık yapan öğrenciler genellikle kendi duygusal sorunlarıyla başa çıkma konusunda zorluk yaşarlar. Duygusal dışlanma, bu öğrencilerin başkalarına karşı saldırgan davranışlar sergileme eğilimini artırabilir.

Sosyal Normlar ve Modellendirme: Okul ortamındaki sosyal normlar, zorbalığı teşvik edebilir. Zorba davranışları, çevredeki olumsuz davranışları modelleyen öğrenciler arasında yaygınlaşabilir.

Olası çözümler bağlamında;

Eğitim ve Farkındalık: Okullarda zorbalıkla mücadele için etkili bir strateji, öğrencilere, öğretmenlere ve ailelere yönelik eğitim ve farkındalık programlarıdır. Bu programlar, zorbalığın zararlarını vurgular ve empati geliştirme konusunda rehberlik sağlar (Dolgun, 2018).

Saldırgan Davranışların İzlenmesi ve Müdahale: Okullar, zorba davranışları izlemek ve tanımlamak için etkili sistemler oluşturmalıdır. Erken müdahale, zorbalığın devam etmesini engelleyebilir. Öğrencilere, zorbalığı rapor etme ve yardım isteme konusunda güvenli bir mekanizma sağlanmalıdır (Gökler, 2009).

Sosyal Beceri Geliştirme: Zorbalığın önlenmesinde sosyal beceri eğitimi kritik bir rol oynar. Empati, etkili iletişim ve işbirliği gibi beceriler, öğrencilerin sosyal etkileşimlerde daha sağlıklı davranmalarına yardımcı olabilir.

Okul Kültürü ve Sosyal Normların Değiştirilmesi: Okullar, olumlu sosyal normları teşvik eden bir kültür oluşturmalıdır. Zorbalığı tolere eden bir ortam yerine, hoşgörü, saygı ve dayanışma üzerine odaklanan bir kültür oluşturulmalıdır (Türkkan, 2015).

Aile İşbirliği: Aileler, okullarla işbirliği yaparak zorbalıkla mücadelede önemli bir rol oynar. Aileler, çocuklarına empati, saygı ve sorumluluk gibi değerleri öğretebilir ve olası zorbalık durumlarında çocuklarına destek olabilirler.

Öğrencilerin İyi Oluşları

İyi oluş kavramı genellikle öznel ve psikolojik iyi oluş olarak karşımıza çıkar. Lyubomirsky (2007) tarafından tanımlandığı üzere, öznel iyi oluş, yaşamdan elde edilen keyif, neşe ve huzurun birleşimi olarak ifade edilir. Vaillant (2003) tarafından yapılan diğer bir tanımlamaya göre, öznel iyi oluş, ruh sağlığının olumlu bir yönü olarak değerlendirilir. Bu tanımlamalardan türetilen araştırmalar, bireylerin öznel iyi oluş seviyelerine göre olumlu ve olumsuz duyguları ne kadar ve ne sıklıkta deneyimlediklerini belirlemeye yöneliktir. Yüksek öznel iyi oluş durumlarına sahip bireyler, olumsuz duyguları daha az deneyimlerken, olumlu duyguları daha yoğun bir şekilde yaşarlar; ayrıca, yaşamdan elde ettikleri doyumun da yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Eryılmaz, 2009). Psikolojik iyi oluş hali, genel mutluluk ve memnuniyetin hüküm sürdüğü, stres seviyelerinin düşük olduğu, fiziksel ve zihinsel sağlığın yüksek olduğu bir durum olarak tanımlanabilir. Bu hali karakterize eden unsurlar, bireyin yaşamını bilişsel ve duygusal düzeyde değerlendirmesini, yaşam doyumunu içerir (Telef, 2013). Psikolojik iyi oluşun düşük olması ise, kronik mutsuzluğa, düşük özsaygı ve özdeğere, kızgınlık hissine dönüşebilir ve aynı zamanda kaygı ve depresyonu tetikleyebilir (Rigby, 2003).

Öznel ve Psikolojik İyi Oluşun Eğitim Çıktılarına Yansımaları

Öznel ve psikolojik iyi oluş kavramları empati, işbirliği, liderlik ve etkili iletişim gibi beceriler olarak ilişkilere yansır ve öğrencilerin akranlarıyla ve eğitimcileriyle sağlıklı ilişkiler kurmalarına yardımcı olur. Ayrıca öğrencilerin sınıf içi etkileşimlerde ve grup çalışmalarında daha başarılı olmalarına olanak tanır (Kermen vd., 2006).

Öğrencilerin iyi oluşu, sadece fiziksel sağlıkla sınırlı kalmaz; aynı zamanda akademik başarı ve öğrenme motivasyonu gibi entelektüel boyutları da içerir. Akademik başarı, öğrencinin eğitim sürecinde elde ettiği bilgi ve becerileri değerlendiren bir ölçüdür ve bu başarı, öğrencinin bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimine derinlemesine etki eder (Ay, 2017). Öğrencilerin akademik başarısı, öğrenme motivasyonu ile sıkı bir ilişki içindedir. Motive olmuş öğrenciler, öğrenme sürecine aktif bir katılım sergilerler ve zorlukları aşma konusunda isteklidirler. Bu motivasyon, öğrencilerin öğrenmeye yönelik ilgilerini artırır ve onları daha etkili bir şekilde bilgi edinmeye teşvik eder (Öztürk ve Ay, 2015). Eğitim sisteminde, öğrencilerin akademik başarılarını desteklemek ve öğrenme motivasyonlarını artırmak, öğrencilerin genel iyi oluşlarını güçlendirmenin önemli bir parçasıdır (Çubukçu ve Gültekin, 2006).

Öğrencilerin iyi oluşu onların duygusal ihtiyaçlarını ifade etmelerine, empati kurmalarına, çatışmaları çözmelerine ve akran zorbalığının engellenmesine yardımcı olur. Empati, başkalarının duygularını anlama ve paylaşma yeteneğidir. Bu beceri, öğrencilere diğerlerini anlamalarını, farklı bakış açılarına saygı göstermelerini ve işbirliği içinde çalışmalarını sağlar (Önalın, 2006). Psikolojik iyi oluş öğrencilerin yaşam kalitesini belirleyen temel unsurlardan biridir ve bu bağlamda ortaya çıkan stres yönetimi ile duygusal denge, öğrencilerin psikolojik sağlıklarını etkileyen temel faktörlerdendir. Stres, öğrencilerin akademik ve sosyal yaşamlarında karşılaştıkları taleplerle başa çıkma sürecinde ortaya çıkan bir tepki olarak tanımlanabilir. Stresin etkili bir şekilde yönetilmesi, öğrencilerin bu taleplerle başa çıkma ve sağlıklı bir duygusal denge kurma becerilerini içerir (Sudak ve Zehir, 2013). Stres doğrudan ya da dolaylı olarak psikolojik iyi oluş ile ilişki içindedir (Dougall ve Baum, 2012). Lazarus ve Folkman'e (1984) göre stresin zararlı ya da tehdit edici olarak değerlendirilmesi stresin etkisini artırdığından düşük psikolojik iyi oluşla ilişkili olabilmektedir. Doğru (2018)'e göre; akran zorbalığı durumlarında stres artmaktadır ve bu durum genel ruh sağlığını ve psikolojik iyi oluşu olumsuz etkilemektedir. Eğitimcilerin ve

okul idarecilerinin, akran zorbalığının azaltılması yönünde faaliyetleri mutlaka öğrencilere stres yönetimi ve duygusal denge becerilerini geliştirmek adına yapılacak faaliyetlerle desteklenmelidir (Keldal, 2015).

Okul, öğrencilerin bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimlerini şekillendiren önemli bir çevredir. Okul, sadece bilgi aktarımının değil, aynı zamanda öğrencilerin duygusal iyi oluşlarını desteklemenin, stresle başa çıkmalarına yardımcı olmanın ve olumlu sosyal ilişkiler geliştirmelerinin bir mekanizmasıdır. Okul atmosferi, öğrencilerin duygusal güvenliklerini belirleyen önemli bir faktördür. Güvenli ve destekleyici bir okul ortamı, öğrencilerin duygusal dengeyi korumalarına ve stresle başa çıkmalarına yardımcı olabilir. Bu, öğrencilerin öğrenmeye daha açık olmalarını ve potansiyellerini tam anlamıyla ortaya koymalarını sağlayabilir (Geçgin ve Sahranç, 2017). Bu bağlamda, okul ortamı, öğrencilerin iyi oluşları üzerinde derinlemesine etkilere sahiptir.

Diener'a (2009) göre, öznel iyi oluş kavramı, mutluluk, memnuniyet ve olumlu duygulanım gibi terimlerle ilişkilendirilen bir yapı olarak kabul edilir. Bu yapı, olumlu duyguların varlığı, olumsuz duyguların yokluğu ve yaşam doyumunu unsurlarından oluşur (Diener, 1984). Özellikle okul bağlamında, öznel iyi oluş, öğrencilerin okuldaki deneyimlerini öznel bir şekilde değerlendirdikleri ve okulda yaşadıkları duygusal deneyimleri içerir. Okulda olumlu duygulanım, öğrencinin okulda mutluluk, keyif ve rahatlama gibi olumlu duygular yaşamasını ifade ederken; okulda olumsuz duygulanım, öğrencinin okulda gerginlik, kaygı, stres ve depresyon gibi olumsuz duygularla başa çıkmasını anlatır (Nazir ve Nesheen, 2015; Tian, 2008). Akran zorbalığı ve benzeri deneyimler, öznel iyi oluşu olumsuz yönde etkiler. Suldo, Bateman ve Gelly'e (2014) göre, öğrencinin okula yönelik öznel iyi olma düzeyinin yüksek olması; artan akademik performans, daha sağlıklı okul davranışları, okulla uyumlu tutum ve inançlar, ayrıca daha iyi psikolojik ve fiziksel sağlık ile ilişkilidir. Öğrencinin okul deneyiminden duyduğu memnuniyet arttıkça, akademik başarı (Çivitçi, 2009; Hampden-Thompson ve Galindo, 2017), genel yaşam memnuniyeti ve mutluluk düzeyi de artar (Uusitalo-Malmivaara, 2012); ancak okul yaşamından memnun olmayan öğrenciler, okuldaki zorbalık olaylarına daha fazla karışma eğilimindedir (Hilooğlu ve Cenkseven-Önder, 2010).

Sonuç olarak, okul atmosferi, öğrencilerin iyi oluşlarını belirleyen kritik bir faktördür. Kılınç ve Uzun (2020) öğrencilerin öznel iyi oluşlarının, akran zorbalığı yapma ve akran zorbalığı mağduru olma tarafından negatif yönde anlamlı şekilde yordandığını belirtmektedir. Güvenli bir okul ortamı, öğrencilerin duygusal dengeyi korumalarına ve potansiyellerini ortaya koymalarına yardımcı olur. Unutulmamalıdır ki okul, öğrencilerin bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimini etkileyen önemli bir çevredir.

Öğrencilerin İyi Oluşu ve Akran Zorbalığı İlişkisi

Bireylerin öznel iyi oluşları üzerinde etkili olan bir dizi faktör bulunmaktadır ve bu faktörlerden biri olarak akran zorbalığı da kabul edilmektedir (Navarro, Ruiz-Oliva, Larrañag ve Yubero, 2015; Varela, Guzmán, Alfaro ve Reyes, 2019; Varela ve diğerleri, 2017). Wentzel, Barry ve Caldwell'a (2004) göre, gençlerin öznel iyi oluşları üzerinde akran etkisinin önemli bir rol oynamaktadır. Ergenlik döneminde, akran etkisi özellikle gençlerin günlük yaşamlarında hayati bir unsura dönüşmektedir. Araştırmalar, olumlu okul deneyiminin gençlerin öznel iyi oluşuyla pozitif bir şekilde ilişkilendirildiğini, aksine olumsuz okul deneyimlerinin ise önemli bir risk faktörü olduğunu göstermektedir (García, Marande, Schneider ve Blanchard, 2014; Huebner ve diğerleri, 2014).

Şilili gençler üzerinde yapılan bir araştırmada, Varela ve diğerleri (2019), akran zorbalığı ile gençlerin öznel iyi oluşları arasında negatif bir ilişkinin mevcudiyetini belirlemiştir. Olweus ve Breivik'in (2014) çalışmasında, okuldaki zorbalıkla karşılaşan gençlerin öznel iyi oluşlarının zarar gördüğü ortaya çıkmıştır. Gençlerle yapılan bir başka araştırmada Navarro ve diğerleri

(2015), akran zorbalığı yapan veya maruz kalan öğrencilerin, bu davranışları deneyimlememiş öğrencilere göre daha düşük öznel iyi oluş puanlarına sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Flaspohler ve diğerleri (2009), ön ergenler üzerinde gerçekleştirdikleri bir çalışmada, zorbalığın failleri veya mağdurları arasında sadece seyirci olanlara göre daha düşük öznel iyi oluş puanlarına sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca, öznel iyi oluşun bir alt boyutu olarak kabul edilen yaşam doyumu üzerinde, akran zorbalığı ve baskısının olumsuz etkilerini inceleyen çalışmalar da mevcuttur (Hinduja ve Patchin, 2010; Kılınç ve Uzun, 2020; Moore, Huebner ve Hills, 2011; Ortega vd., 2012). Akran zorbalığına maruz kalan veya bu davranışı sergileyen öğrencilerin düşük benlik algısı (Chang vd., 2013), yoğun kaygı ve depresyon belirtileri (Bond, Carlin, Thomas, Rubin ve Patton, 2001) sergilediği ve bu durumun öznel iyi oluşlarını azalttığı ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, akran zorbalığının öznel iyi oluş üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu belirlenmiştir, ve bu etki hem zorbalığa maruz kalan hem de zorbalık yapan öğrenciler için geçerlidir (Olweus ve Breivik, 2014).

Siber zorbalık üzerine yapılan araştırmalar dünya genelinde bu tür zorbalığın bireylerin ruh sağlığı üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır (Foody vd., 2019; Hellfeldt vd., 2020; Kim vd., 2018). İngiltere'de gerçekleştirilen araştırmada siber zorbalığın artan eğilimleri ile daha düşük iyi oluş arasında bir ilişki olduğu bulunmuştur (Przybylski ve Bowes, 2017). Siber mağduriyet, özellikle siber zorbalığın içerisinde yer aldığı anda, ruh sağlığı sorunlarının bir belirtisi olarak görülmektedir (Kim ve ark., 2018). Bu tür deneyimler, depresyon ve kaygı gibi sorunlarla ilişkilendirilmiştir (Rose ve Tynes, 2015; Fahy vd., 2016). Padır, Eroğlu ve Çalışkan (2015) tarafından yapılan bir çalışmada öznel iyi oluş ile siber zorbalık mağduriyetiyle negatif bir ilişkisi olduğunu belirtmiştir. İyi oluş düzeyi yükseldikçe, siber zorba veya siber mağdur olma olasılığının azaldığı gözlemlenmiştir (Padır vd., 2015). İnternet kullanımının amaçları, siber mağduriyet ve iyi oluş değişkenleri üzerinde etkili olup, fazla internet kullanımının siber mağduriyet deneyimlerini arttırdığı ve iyi oluş düzeylerini düşürdüğü sonucuna varılmıştır (Çetin Dağlı ve Gündüz, 2017).

Hellfeldt ve arkadaşlarının (2020) İsveç'te devlet ve özel okullarda bulunan 10-13 yaş arası genç ergenlerle yaptığı bir çalışma, siber zorba-kurban grubunun yüksek düzeyde depresif semptomlara ve düşük öznel iyi oluş ile aile desteğine sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Özellikle, aileden ve öğretmenlerden algılanan sosyal destek, depresif ve kaygı belirtileri olasılığını azaltırken öznel iyi oluş düzeyini artırırken, bu desteğin yetersiz olması gençler arasında siber zorba-kurban olma olasılığını arttırmaktadır (Hellfeldt ve ark., 2020). Elde edilen bulgular, gençler arasındaki artan sosyal bağlılığın, zaman içinde iyi oluşu desteklemek adına kritik öneme sahip olduğunu ve siber zorbalık veya mağduriyet yaşayanlarda iyi oluşu koruyabileceğini göstermektedir (McLoughlin ve ark., 2022). Siber zorbalık, hedefin yaşamına sürekli bir tehdit oluşturabilir ve siber zorbalığın hedefler üzerindeki riskleri, benlik saygısı, akademik başarı ve iyi oluşa zarar verme gibi çeşitli olumsuz etkileri içermektedir (Cowie, 2013).

Öğrencilerin İyi Oluşu ve Akran Zorbalığının Engellenmesinde Okul Ortamının Rolü

Öğrencilerin İyi Oluşunu Destekleme Stratejileri

Okulların öğrencilerin iyi oluşunu desteklemek ve akran zorbalığıyla etkin mücadele için benimseyebileceği stratejiler, eğitim sistemi üzerinde önemli bir etki bırakabilir ve öğrencilerin daha sağlıklı, motive ve başarılı bireyler olarak yetişmelerine katkıda bulunabilir (Aşıcı ve İkiz, 2019; Erkan ve Bedel, 2015; Özbek ve Taneri, 2022; Slee ve Skrzypiec, 2016).

Duygusal ve Sosyal Beceri Programları: Okullar, öğrencilere duygusal zeka ve sosyal beceriler kazandırmak için programlar geliştirebilir. Bu programlar, öğrencilere empati, iletişim, problem çözme ve işbirliği gibi becerileri öğretir, duygusal zeka düzeylerini artırarak sosyal ilişkilerini güçlendirir (Erkan ve Bedel, 2015).

Zorbalıkla Mücadele Programları: Okullar, zorbalıkla mücadelede etkili programlar ve

politikalar benimseyerek, öğrenciler arasında güvenli ve destekleyici bir ortam oluşturabilirler. Bu programlar, zorbalığı önleme, öğrencilere duygusal destek sağlama ve zorbalıkla başa çıkma becerilerini geliştirme konularında odaklanabilir (Aşıcı ve İkiz, 2019).

Rehberlik Hizmetleri: Okullar, öğrencilere duygusal sorunlarıyla başa çıkma, stres yönetimi ve akademik planlama konularında rehberlik hizmetleri sunabilir. Bu, öğrencilerin duygusal iyi oluşlarını desteklemek ve potansiyellerini tam anlamıyla ortaya koymalarını sağlamak adına önemlidir (Slee ve Skrzypiec, 2016).

Öğrenci Katılımını Teşvik Edici Aktiviteler: Okullar, öğrenci katılımını artırmak ve sosyal bağları güçlendirmek adına çeşitli etkinlikler ve kulüpler düzenleyebilir. Sanat, spor, bilim ve kültürel aktiviteler, öğrencilerin ilgi alanlarını keşfetmelerine ve sosyal becerilerini geliştirmelerine olanak tanır (Özbek ve Taneri, 2022).

Öğrenci Destek Grupları: Okullar, öğrenci destek grupları oluşturarak duygusal sorunlarla başa çıkma konusunda bir destek ağı sağlayabilir. Bu gruplar, benzer deneyimlere sahip öğrenciler arasında dayanışma ve paylaşımı teşvik eder.

Aile İşbirliği ve Eğitimi: Okullar, ailelerle aktif bir işbirliği içinde çalışarak öğrencilerin iyi oluşunu destekleyebilirler. Ailelere, çocuklarına evde duygusal destek sağlama, öğrenme süreçlerine katılım ve olumlu bir öğrenme ortamı oluşturma konusunda eğitim verilebilir (Erkan ve Bedel, 2015).

Mentorluk Programları: Okullar, üst sınıf öğrencileri veya yetişkin mentörler aracılığıyla öğrencilere bireysel destek sağlayan mentorluk programları oluşturabilir. Bu programlar, öğrencilere rehberlik etme, kariyer hedeflerini belirleme ve olumlu bir rol model aracılığıyla güçlenme fırsatları sunar (Özbek ve Taneri, 2022).

Okulların bu stratejileri benimsemesi, öğrencilerin genel iyi oluşlarını güçlendirmeye yönelik etkili bir çerçeve oluşturabilir. Bu stratejiler, sadece akademik başarıları değil, aynı zamanda duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimlerini destekleyerek öğrencilerin yaşamları boyunca sağlıklı ve mutlu bireyler olmalarına katkıda bulunabilir (Akbaba ve Eroğlu, 2013).

Zorbalıkla Mücadelede Okul Yönetimi ve Öğretmenlerin Sorumlulukları

Zorbalıkla mücadele, okul yönetimi ve öğretmenlerin etkili liderlik ve proaktif stratejiler benimsemelerini gerektiren kritik bir konudur. Okul yönetimi ve öğretmenlerin zorbalıkla mücadelede üstlendiği sorumluluklar kapsamında bir dizi strateji ve önlem bulunmaktadır. İlk olarak, okul yönetimi zorbalıkla mücadelede etkili olabilmek için öğretmenlere yönelik eğitim programları düzenlemelidir. Bu programlar, öğretmenlere zorbalığı tanıma, önleme ve müdahale etme konularında bilgi sağlayarak, öğrencilere zorbalıkla başa çıkma becerilerini kazandırmak adına farkındalık kampanyalarına katılma fırsatları sunabilir. İkinci olarak, öğretmenlerin erken tanı ve müdahale kapasiteleri güçlendirilmelidir. Öğretmenler, sınıf içinde veya okul genelinde olası zorbalık durumlarını erken tespit etmeye yönelik dikkatli olmalıdır. Herhangi bir olumsuz davranış veya ilişki sorunu anında müdahale gerektirir. Erken müdahale, zorbalığın daha fazla yayılmasını engelleyebilir ve mağdurlara hızlı bir destek sağlar (Aşıcı ve İkiz, 2019; Erkan ve Bedel, 2015).

Ayrıca, okul yönetimi ve öğretmenler, öğrenciler arasındaki ilişkileri dikkatlice izlemeli ve açık iletişimi teşvik etmelidir. Öğrencilere, zorbalıkla mücadele konusunda konuşmaları ve endişelerini paylaşmaları için güvenli bir ortam sağlanmalıdır. Bu, okul içinde sağlıklı sosyal ilişkilerin gelişimine katkıda bulunabilir. Disiplin politikalarının güçlendirilmesi de önemlidir (Gökler, 2009). Okul yönetimi, etkili disiplin politikaları geliştirmeli ve uygulamalıdır. Zorba davranışlar sergileyen öğrencilere yönelik tutarlı ve adil cezalar belirlenmeli, aynı zamanda bu öğrencilere rehberlik ve eğitim fırsatları sunulmalıdır. Zorbalıkla ilgili eğitim ve raporlama

mekanizmaları, öğretmenlere zorbalıkla ilgili eğitim materyalleri ve kaynaklar sağlamakla birlikte, öğretmenlere zorbalık durumlarını raporlamak ve bu konuda etkili iletişim kanallarını kullanmak için mekanizmalar sunmalıdır. Ayrıca, okul yönetimi ve öğretmenler, ailelerle işbirliği içinde çalışarak zorbalıkla mücadelede daha etkili olabilirler. Ailelere, zorbalıkla mücadele konusunda bilgi verilmeli ve aileler, çocuklarının okul yaşamlarıyla ilgili endişelerini paylaşmaya teşvik edilmelidir (Akbaba ve Eroğlu, 2013; Slee ve Skrzypiec, 2016).

Bu bağlamda, okul yönetimi zorbalık mağdurları ve zorbalılar için öğrenci destek grupları ve danışmanlık hizmetleri sağlamalıdır. Bu, öğrencilere duygusal destek ve rehberlik sağlayarak zorbalıkla mücadele konusunda kapsamlı bir yaklaşım sunar. Bu önlemler, okul yönetimi ve öğretmenlerin zorbalıkla mücadelede üstlendiği sorumlulukları yerine getirerek, sadece zorbalık durumlarını azaltmakla kalmaz, aynı zamanda okul ortamını daha güvenli, destekleyici ve öğrenci odaklı bir hale getirir (Özbek ve Taneri, 2022).

Öğrenci Topluluklarını Güçlendirmek İçin Okul İçi Programlar

Okullar, öğrencilerin sosyal becerilerini, liderlik yeteneklerini ve duygusal sağlıklarını geliştirebilecekleri bir ortam sağlamak amacıyla çeşitli okul içi programlarını uygulamaktadır. Bu programlar arasında liderlik geliştirme programları, öğrencilere sorumluluk alma, ekip çalışması ve iletişim becerilerini güçlendirme fırsatı sunarak öğrenciler arasında liderlik yeteneklerini desteklemeyi hedefler (Dolgun, 2018). Ayrıca, mentorluk ve kulüp faaliyetleri ile üst sınıf öğrencileri veya yetişkin mentörler aracılığıyla öğrencilere rehberlik sağlanır ve çeşitli kulüp faaliyetleri, öğrenci ilgi alanlarına yönlendirirken sosyal etkileşimleri artırmayı amaçlar. Sosyal sorumluluk projeleri, öğrencilerin sosyal sorumluluk bilincini artırmak ve topluma katkıda bulunmalarını teşvik etmek amacıyla başlatılır (Gökler, 2009).

Ekip çalışması odaklı eğitim programları, öğrencilere grup içinde etkileşimde bulunma ve birlikte çalışma yeteneklerini geliştirme imkanı sunar. Çatışma çözme ve iletişim becerileri eğitimi, öğrencilere sorunları etkili bir şekilde çözme, duygusal ihtiyaçlarını ifade etme ve olumlu ilişkiler geliştirme konusunda yardımcı olur. Okullar, sınıf içi ve okul genelinde düzenlenen çeşitli etkinliklerle öğrencilerin bir araya gelmelerini ve birbirlerini daha iyi tanımalarını sağlar. Kültürel etkinlikler, spor turnuvaları, sanat sergileri ve bilim fuarları gibi etkinlikler, öğrenci topluluklarını güçlendirmek adına önemli bir rol oynar (Dolgun, 2018).

Duygusal sağlık programları, öğrencilerin duygusal sağlıklarını güçlendirmek ve duygusal zeka becerilerini geliştirmek için özel olarak tasarlanmıştır. Duygusal zeka eğitimi, stres yönetimi seminerleri ve duygusal destek grupları, öğrencilere duygusal iyi oluşlarını artırmak için gerekli araçları sağlar. Bu kapsamlı programlar, öğrenci topluluklarını güçlendirmek ve okul ortamını daha destekleyici hale getirmek adına etkili bir yaklaşım sunar. Bu sayede öğrenciler, birbirleriyle daha yakın ilişkiler kurabilir, öğrenme süreçlerini daha olumlu bir şekilde deneyimleyebilirler (Yeşilkaya vd., 2024).

Öğrenciler Arası İlişkilerin Önemi

Eğitim sürecinde, öğrenciler arasında kurulan pozitif ilişkiler, öğrenme ortamının olumlu bir şekilde etkilenmesinde kilit bir faktördür. Bu bağlamda, öğrenciler arasındaki bağlantıların güçlenmesi ve empatik ilişkilerin kurulması, bireysel ve kolektif başarıları destekleyen önemli bir etken olarak öne çıkar (Sidlinger vd., 2005). Öğrenciler arası pozitif ilişkilerin birinci önemli yönü, sınıf içinde ve okul genelinde olumlu bir atmosfer oluşturmaktadır. Öğrenciler arasında dostluklar ve işbirliği, sınıfın birlikte daha etkili çalışmasını sağlar. Pozitif bir ortam, öğrencilerin öğrenme sürecine daha istekli ve aktif bir şekilde katılmalarına olanak tanır. Ayrıca, öğrenciler arasındaki pozitif ilişkiler, duygusal iyi oluşlarını artırır. Arkadaşlık bağları, öğrencilere sosyal destek ve anlayış sunar, bu da duygusal zorluklarla başa çıkmalarını kolaylaştırır. Empatik ilişkiler kurma becerisi, öğrencilere duyarlı bireyler olarak yetişmelerine katkıda bulunur. Öğrenciler arası

pozitif ilişkiler, aynı zamanda öğrenme motivasyonunu artırır (Yeşilkaya vd., 2024). Grup çalışmaları ve işbirliği, öğrencilere farklı bakış açıları kazandırarak öğrenmeye olan ilgilerini artırır. Bu ilişkiler, öğrencilerin birbirlerinden öğrenmelerini teşvik eder ve öğrencilerin kendi bilgi ve deneyimlerini paylaşmalarına olanak tanır. Pozitif öğrenci ilişkileri, zorbalığı önleme konusunda da etkili bir araçtır. Öğrenciler arasındaki güçlü bağlar, empati ve saygı temelinde kurulduğunda, zorbalık olayları daha az olasıdır. Pozitif bir sosyal çevre, öğrencilerin birbirlerine karşı daha anlayışlı ve destekleyici olmalarını sağlar.

Empati, bireylerin başkalarının duygularını anlama, onlara duyarlılık gösterme ve onların bakış açılarını anlama becerisini içeren önemli bir sosyal ve duygusal yetenektir. Bu beceri, öğrencilerin sosyal ilişkilerini güçlendirmenin yanı sıra empatik bir toplum oluşturma sürecinde de kritik bir rol oynar. Empati geliştirmek, öğrencilere diğer insanların duygusal deneyimlerini anlama ve paylaşma yeteneği kazandırır (Sarıtaş, 2006). Bu, öğrencilerin başkalarının ihtiyaçlarına duyarlı olmalarını ve empatik bir tutum geliştirmelerini sağlar. Empati, öğrencilerin çatışma çözme becerilerini artırır ve olumlu sosyal etkileşimleri destekler. Bu beceriyi geliştirmek için, eğitimde öğrencilere duygusal zeka eğitimi vermek önemlidir. Duygusal zeka, duyguları tanıma, ifade etme, yönetme ve başkalarının duygularını anlama becerilerini içerir. Empati, duygusal zeka içinde öne çıkan bir özelliktir ve öğrencilere duygusal zekalarını güçlendirme fırsatı sunar. Empati aynı zamanda kültürler arası anlayışı ve hoşgörüyü destekler. Öğrenciler, farklı kültürlerden gelen insanların bakış açılarını anlamak ve değer vermek konusunda yetenek kazandıklarında, küresel bir perspektif geliştirme şansına sahip olurlar. Bu da onları küresel vatandaşlar olarak yetiştirmeye yönlendirir (Bolat, Şahin ve Baloğlu, 2011).

Empati, zorbalıkla mücadelede etkili bir araç olarak da öne çıkar. Öğrenciler, empati yoluyla diğerlerinin duygusal deneyimlerini anladıklarında, zorbalık yerine anlayış, yardımlaşma ve işbirliği gibi olumlu davranışları tercih etme eğiliminde olurlar. Bu, okul ortamında güvenli ve destekleyici bir atmosferin oluşturulmasına katkı sağlar (Sidelinger vd., 2005). Eğitimde empati geliştirme, öğrencilerin duygusal zekalarını güçlendirmelerine ve başkalarının duygularını anlama becerisi kazanmalarına olanak tanır. Bu beceri, sadece bireyler arası ilişkilerde değil, aynı zamanda toplumun genelinde daha anlayışlı, hoşgörülü ve empatik bireylerin yetişmesine katkıda bulunur. Empati, öğrencilere insanlık ve toplumsal sorumluluk konularında önemli bir perspektif kazandırarak, sürdürülebilir ve etik bir geleceğin temellerini atmada kilit bir rol oynar (Sarıtaş, 2006).

İyi oluş, bireyler arasındaki sosyal bağlar ve empatik ilişkilerle sıkı bir şekilde örülmüştür. İnsanlar, pozitif duyguları paylaştıklarında, bu paylaşımın kendileri ve çevreleri üzerinde olumlu bir etki yaratmasını deneyimlerler. İyi oluşun paylaşarak arttığı sosyal bağlar, bireylerin duygusal iyi oluşlarını güçlendirmenin yanı sıra toplumsal bir dayanışma ve destek ağı oluşturmanın önemli bir yolunu açar. İnsanlar arası olumlu etkileşimler, bireyler arasında güveni artırır ve sıcak, destekleyici bir ortamın temellerini atar (Tosun, 2019). Duygusal bir deneyimi paylaşmak, bireylerin birbirlerine açılmasını ve duygusal bağlar kurmalarını sağlar. Bu bağlar, güçlü sosyal destek sistemleri oluşturarak bireylerin yaşadıkları zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olur. Paylaşılan olumlu deneyimler, duygusal zeka becerilerini güçlendirir ve empati gelişimini destekler. İyi oluşun paylaşılması, bireylerin birbirlerinin sevinçlerini, başarılarını ve olumlu deneyimlerini anlamalarına olanak tanır. Bu da empatik ilişkilerin derinleşmesine ve sosyal bağların kuvvetlenmesine katkı sağlar (Bolat, Şahin ve Baloğlu, 2011).

Sosyal bağlar, bireylerin stresle başa çıkma mekanizmalarını güçlendirir. İyi oluşun paylaşılması, bireylerin zorlayıcı durumlarla karşılaştıklarında birbirlerine destek olmalarını sağlar. Bu destek ağı, duygusal dengeyi koruma konusunda etkili bir rol oynar ve bireylerin stresle başa çıkmalarına yardımcı olur. Ayrıca, paylaşılan iyi oluş deneyimleri, toplulukların dayanışma ve birlik duygusunu artırır (Yıldız vd., 2023).

Öğrencilerin İyi Oluşu ve Akran Zorbalığının Engellenmesinde Aile ve Toplum Katkıları

Aile, öğrencilerin genel gelişim süreçlerinde kritik bir etkiye sahiptir ve öğrencinin iyi oluşu üzerinde belirleyici bir rol oynar. Aile, öğrencinin duygusal, sosyal ve akademik başarılarını etkileyen bir destek sistemidir. Ailenin öğrenci iyi oluşundaki rolü, çeşitli boyutlarda ortaya çıkar (Özbey, 2010).

Öncelikle, aile, çocuğun duygusal sağlığını desteklemede önemli bir faktördür. Aile içinde sağlıklı bir iletişim ve duygusal bağlar, çocuğun özsaygısını ve duygusal dengesini olumlu yönde etkiler. Aile, çocuğun hissettiği güvenli liman olma görevini üstlenerek, yaşadığı zorluklar karşısında duygusal destek sağlar. Ailenin öğrenci iyi oluşundaki bir diğer rolü, öğrencinin akademik başarısını destekleme ve motive etme noktasında ortaya çıkar. Ebeveynler, çocuklarının eğitimine olan ilgi ve katılımlarıyla öğrencinin öğrenme motivasyonunu artırabilirler. Evde sağlanan öğrenme ortamı, çocuğun öğrenmeye olan tutkusunu tetikleyerek akademik başarıyı olumlu yönde etkiler (Civitçi, 2012).

Aile aynı zamanda çocuğun sosyal becerilerini geliştirmesinde ve toplumsal değerleri öğrenmesinde de kilit bir rol oynar. Aile içinde öğrenilen değerler, çocuğun sosyal ilişkilerinde ve toplum içindeki yerinde rehberlik eder. Ebeveynlerin çocuklarına öğrettikleri değerler, çocuğun empati, saygı ve işbirliği gibi sosyal beceriler kazanmasına yardımcı olur. Ailenin, öğrencinin eğitim sürecine aktif bir şekilde katılması, çocuğun okula olan bağlılığını güçlendirir ve başarıya olan inancını artırır. Ebeveynlerin okul ile işbirliği içinde olması, öğrencinin öğrenme deneyimini zenginleştirir ve akademik performansını olumlu yönde etkiler (Karaboğa, 2019).

Toplumun çocukları destekleme ve koruma sorumluluğu, geniş bir perspektiften ele alındığında, çocukların sağlıklı gelişimine ve iyi oluşlarına katkıda bulunma amacını içerir. Bu sorumluluk, sadece aileleri değil, aynı zamanda toplumun tüm paydaşlarını da kapsar. Çocukların toplum içinde güvende, saygı gören ve desteklenen bireyler olarak yetişmeleri, toplumun genel refahını artırır (Sarıtaş, 2006).

Toplum, çocukları destekleme sorumluluğunu yerine getirmek için çeşitli mekanizmalara sahiptir. Öncelikle, eğitim sistemi çocukların entelektüel ve sosyal gelişimine katkı sağlamalıdır. Kaliteli bir eğitim, çocukların potansiyellerini keşfetmelerine, öğrenme motivasyonlarını artırmalarına ve topluma daha etkili bir şekilde katılmalarına olanak tanır. Sivil toplum kuruluşları, çocukların ihtiyaçlarına odaklanan projeler ve programlar yoluyla toplumsal sorumluluklarını yerine getirirler. Bu kuruluşlar, ailelere rehberlik sağlamaktan, çocukların temel haklarına saygı gösterilmesini teşvik etmeye kadar geniş bir yelpazede faaliyet gösterirler. Bu, çocukların daha güvenli ve destekleyici bir çevrede büyümelerini sağlar (Özbey, 2010).

Toplumsal destek ağı, çocukları riskli durum ve koşullardan koruma konusunda kritik bir rol oynar. Bu, özellikle dezavantajlı gruplara mensup çocuklar için geçerlidir. Toplum, bu çocuklara adil fırsatlar sunarak eşitsizlikleri azaltabilir ve onların potansiyellerini en üst düzeye çıkarmalarına yardımcı olabilir. Sağlık hizmetleri, çocukların fiziksel ve zihinsel sağlıklarını koruma açısından önemlidir. Toplum, erken çocukluk döneminden itibaren sağlık hizmetlerine erişimi destekleyerek, çocukların sağlıklı yaşam alışkanlıkları kazanmalarına ve olumlu sağlık sonuçlarına ulaşmalarına yardımcı olabilir. Medya ve bilgi iletişim teknolojileri de toplumun çocuklara etkisi üzerinde önemli bir rol oynar. Toplum, medyanın çocukların gelişimine etkisini anlamak ve olumlu bir medya ortamını teşvik etmek adına bilinçli bir şekilde hareket etmelidir (Sidelinger vd., 2005). Toplumun çocukları destekleme ve koruma sorumluluğu, çocukların iyi oluşlarına yönelik geniş bir sorumluluk alanını kapsar. Eğitim, sağlık hizmetleri, sivil toplum kuruluşları ve medya gibi çeşitli araçlarla toplum, çocukların güvenli, destekleyici ve sağlıklı bir çevrede büyümesine katkıda bulunabilir. Bu, sadece bireyin değil, aynı zamanda toplumun genel

refahını artıran önemli bir çaba ve sorumluluktur (Karaboğa, 2019).

Sonuç ve Öneriler

Eğitim sürecinde öğrencilerin iyi oluşu, hem akademik hem de sosyal başarıları üzerinde belirleyici bir etki sağlar. Araştırmalar, öğrencilerin fiziksel sağlık, duygusal dengesi, sosyal becerileri ve motivasyonlarıyla ilgili iyi olma durumlarının, akademik başarılarına olumlu katkılarda bulunduğunu göstermektedir (Dolgun, 2018; Elliot, 1997; Gökler, 2009; Gültekin Akduman, 2012; Hamurcu, 2020; Kapçı, 2004; Pişkin, 2010). Bu bağlamda, öğrencilerin iyi oluşunu desteklemek, sadece bireysel başarılarını artırmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal refahın temelini oluşturarak daha sağlıklı ve dengeli bir toplumun inşasına katkıda bulunur.

Akran zorbalığı, öğrencilerin iyi oluşunu olumsuz etkileyen önemli bir sorundur (Kılınç ve Uzun, 2020). Zorbalığın, öğrenciler arasındaki ilişkileri zayıflatarak duygusal sağlığı ve özsaygıyı olumsuz yönde etkilediği görülmüştür (Akbaba ve Eroğlu, 2013). Bu nedenle, akran zorbalığının önlenmesi için etkili adımlar atılmalıdır. Akran zorbalığı günümüzde yaygın ve ciddi bir sorun haline gelmiştir. Kurbanlar ve zorbalılar için gelecek yaşamlarını etkileyecek olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Hinduja ve Patchin, 2010; Kılınç ve Uzun, 2020; Moore, Huebner ve Hills, 2011; Ortega vd., 2012).

Yapılan araştırmalar zorbalığa maruz kalan çocuklarda psikolojik rahatsızlıkların yanı sıra baş-karın ağrısı, yorgunluk, yatağı ıslatma vb. gibi fiziksel rahatsızlıklara, düşük benlik saygısına, sosyal yabancılaşıma, post travmatik stres bozukluğu, daha az psikolojik işlev ve kedine saygıya neden olduğunu göstermektedir. Mağdurlar kadar zorbalarında diğer öğrencilere göre daha fazla psikolojik bozukluklara eğilimli oldukları ve zorbaların yetişkinlikte suç işleme eğilimlerinin diğer bireylere göre daha fazla olduğu da görülmektedir (Gürhan, 2017). Önlem alınmadığı ve görmezden gelindiği zaman zorbalığa maruz kalanlar duygusal travma yaşayabilir, özsaygılarını kaybedebilir ve akademik yönde başarısızlığa uğrayabilir. Zorbalık erken yaşlarda öğrenciler arasında popüler olma, kendini kabul ettirme, sorun çözme ve empati kurma gibi becerilerden yoksun olma, devamlı kaygı yaşama, fiziksel ceza yöntemi kullanan ailelerden gelme gibi çok çeşitli nedenler ile tetiklenebilmektedir. Çocukların yaşama dair ilk öğrenmelerinin kaynağı olan aile ortamındaki anne-baba davranışlarının ve aile yaşantısının, çocukların zorbalık davranışı üzerinde de etkili olduğu söylenebilir. Çocuklar kendi aile ortamlarında kazandıkları çeşitli tutum ve davranış biçimlerini okul ortamında da sürdürmektedirler. Okul ortamında yaşanan şiddet olayları düşünüldüğünde, söz davranışlarıyla diğer öğrencileri sürekli rahatsız eden öğrencilerin, içinde yaşadıkları aile ortamının da birlikte çözüme odaklanan yaklaşımlar öne çıkmaktadır. Bu nedenle, okul öncesi dönemden başlayıp akran zorbalığına yönelik farkındalık yaratmak, erken müdahale stratejileri geliştirmek ve çocuklara olumlu davranışlar kazandırmak, toplumun genel refahı ve bireylerin sağlıklı gelişimi açısından son derece önemlidir (Akbaba ve Eroğlu, 2013; Slee ve Skrzypiec, 2016).

Ülkemizde ve dünyada yapılan araştırmalara göre, akran zorbalığı her kültürde ve neredeyse her okul ortamında sıkça görülen bir olgudur. Araştırmalar ilk kademe öğrencilerinin %40'ının zorbalık davranışlarına maruz kaldığını göstermiştir (Kapçı, 2004). Cinsiyet farklılıkları dikkate alındığında, kız öğrencilerin alay etme ve ilişkilere bağlı zorbalığa daha fazla maruz kaldığı, erkek öğrencilerin ise fiziksel zorbalık türlerini daha fazla sergilediği belirlenmiştir. Sosyo-ekonomik düzeyin zorbalık üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Üst sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin zorbalık oranının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Araştırmalar siber zorbalığın bireylerin ruh sağlığı üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu göstermektedir. Özellikle, siber zorba-kurban grubunun depresif semptomlara ve düşük öznel iyi oluşa sahip olduğu belirlenmiştir. Aileden ve öğretmenlerden algılanan sosyal destek, gençlerde siber zorba-kurban olma olasılığını azalttığını ve öznel iyi oluşu artırdığını göstermiştir (Hamurcu, 2020). Akran zorbalığına maruz kalan veya bu davranışı sergileyen öğrencilerin düşük benlik algısı,

yoğun kaygı ve depresyon belirtileri gösterdiği, bu durumun öznel iyi oluşlarını azalttığı belirlenmiştir. Türkiye'de zorbalığa maruz kalan öğrenci oranının OECD ortalamasının üzerinde olduğu, zorbalık içeren davranışlara maruz kalan öğrenci oranının ise dünya genelinde ciddi bir sorun olarak karşımıza çıktığı gözlemlenmiştir (Yenipinar ve Yıldırım, 2022).

İlişim ve iletişim teknolojilerinin gençler arasında yaygın olarak kullanılması, birçok avantajı beraberinde getirmesine rağmen kontrolsüz kullanımının bazı olumsuz etkileri de bulunmaktadır. İnternet, cep telefonları, SMS gibi iletişim araçları, günlük yaşantıyı kolaylaştırmakla birlikte, kötü niyetli kullanıcıların elinde başkalarına zarar verebilecek araçlara dönüşebilir. Bilgi ve iletişim araçlarının kötü niyetle kullanılması sonucunda ortaya çıkan isimsiz çağrılar, kimliği gizlenmiş zararlı e-postalar (spam), kişileri karalamak için hakaret ve tehdit içerikli ses, görüntü ve metinlerin yayılması gibi eylemler siber zorbalık olarak adlandırılmaktadır (Gökler, 2009). Araştırmalar, siber zorlamanın öğrenciler üzerinde önemli etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerde ani not düşüşleri, aşırı devamsızlık, okulu bırakma hatta silah getirme gibi davranışlar gözlemlenmektedir. Ülkemizde de siber zorbalığın ciddi bir sorun olduğu ve %36 gibi bir oranda görüldüğü belirtilmektedir (Gürhan, 2017).

Psikolojik bir analiz yaparken, akran zorbalığının sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel faktörlerle de ilişkili olduğunu unutmamak önemlidir. Bu davranışın önlenmesi için, sadece bireyin içsel dünyası değil, aynı zamanda toplumsal yapı ve eğitim sistemlerinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Okullarda eğitim programları aracılığıyla öğrencilere zorbalığın zararlarını anlatmalı, duyarlılık oluşturmalı ve olumlu davranışları teşvik etmelidir. Ayrıca, öğrenciler arası ilişkileri güçlendiren sosyal beceri programları, zorbalıkla mücadelede etkili bir strateji olarak uygulanabilir. Ekip çalışması odaklı eğitim programları, öğrencilere grup içinde etkileşimde bulunma ve birlikte çalışma yeteneklerini geliştirme imkanı sunar. Bu bağlamda çatışma çözme ve iletişim becerileri eğitimi, öğrencilere sorunları etkili bir şekilde çözme, duygusal ihtiyaçlarını ifade etme ve olumlu ilişkiler geliştirme konusunda yardımcı olur. Okullar, sınıf içi ve okul genelinde düzenlenen çeşitli etkinliklerle öğrencilerin bir araya gelmelerini ve birbirlerini daha iyi tanımalarını sağlayacak etkinliklere yer vererek iletişimi kuvvetlendirebilir. Kültürel etkinlikler, spor turnuvaları, sanat sergileri ve bilim fuarları gibi etkinlikler, öğrenci topluluklarını güçlendirmek adına önemli bir rol oynar (Dolgun, 2018).

Akran zorbalığının önlenmesinde sadece okullar değil, aynı zamanda toplumun bireyleri ve kurumları da önemli bir rol oynar. Toplum, bireysel ve kolektif olarak sorumluluklarını üstlenmeli ve zorbalıkla mücadelede etkili bir destek ağı oluşturmalıdır. Medya, eğitim kurumları, aileler ve sivil toplum kuruluşları işbirliği içinde çalışarak, zorbalığın kök nedenlerini anlamalı ve toplumda pozitif bir değişim sağlamak için ortak çabaları bir araya getirmelidir. Bu bağlamda, toplumun bu konuda bilinçlenmesi, eğitimi ve dayanışmayı teşvik etmesi, akran zorbalığının etkili bir şekilde azaltılmasına yönelik önemli adımlardır. Akran zorbalığının temel sorununa farklı bakış açıları getirilmeli ve çözüm yöntemleri üzerinde durulmalıdır. Sorunun çözümünde kilit bir öneme sahip olan aile, okul yöneticileri ve öğretmenlerle işbirliği içerisinde olunmalıdır.

Okullarda zorbalık davranışları gün geçtikçe artmaya devam etmektedir. Akran zorbalığı davranışları sonucunda öğrencilerde sorunlara sebebiyet vermektedir. Akran zorbalığı basit bir durum olmayıp sorunun çözümü eğitimin tüm paydaşlarının katılımıyla planlı, programlı ve disiplinli bir şekilde ele alınmalıdır. Eğitim sistemlerinde bir sorun olarak görülen akran zorbalığı davranışı aşılması gereken öncül problemlerden birisidir. Sorunun ortadan kaldırılması için tüm eğitim çalışanları başta olmak üzere ailelere büyük görevler düşmektedir.

Beyannameler

Teşekkür: Uygulanamaz.

Yazarların katkıları: Yazar AD, makalenin tüm aşamalarında aktif bir şekilde çalışmıştır.

Finansman: Uygulanamaz.

Etik Onay ve Katılım İzni: Uygulanamaz.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar, dergi ile yayımlanan çalışmalarının telif hakkını korur. Çalışmalar **CC BY 4.0** lisansı altında lisanslanmıştır.

Kaynakça

- Akbaba, S., & Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 105-122.
- Asıcı, E., & İkiz, F. E. (2019). Okulda öznel iyi oluşun okul iklimi ve öz-yeterlik açısından yordanması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(3), 621-638. <https://doi.org/10.16986/HUJE.2018038523>.
- Atik, G. (2009). Zorbalığı yordayıcı bir değişken olarak umut. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42 (1), 53-68.
- Ay, Y. (2017). The effect of learning types/styles on student achievement. In *The Factors Effecting Student Achievement: Meta-Analysis of Empirical Studies* (pp. 309-324). Cham: Springer International Publishing.
- Baldry, A. C. & Farrington, D. P. (2000). Bullies and Delinquents: Personal Characteristics and Parental Styles. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 10, 17-31. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-1298](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1298)
- Bolat, S. D., Şahin, R., & Baloğlu, M. (2011). Aile içi şiddet ve okul zorbalığı. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 147-162.
- Bond, L., Carlin, J. B., Thomas, L., Rubin, K. & Patton, G. (2001). Does bullying cause emotional problems? A prospective study of young teenagers. *Bmj*, 323(7311), 480-484. <https://doi.org/10.1136/bmj.323.7311.480>.
- Boulton, M. J. & Smith, P. K. (1994). Bully/Victim Problems in Middleschool Children: Stability, Self-Perceived Competence, Peer Perceptions and Peer Acceptance. *British Journal of Developmental Psychology*, 12, 315-329.
- Bozkurt, E., & Bircan, M. A. (2015). İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin matematik motivasyonları ile matematik dersi akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2015(5), 201-220.
- Bridge, B. (2003). *Zorbalık: Bilinmeyen çeşitleri ve çözümleri*. Beyaz İstanbul: Yayınları.
- Chang, F. C., Lee, C. M., Chiu, C. H., Hsi, W. Y., Huang, T. F. & Pan, Y. C. (2013). Relationships among cyberbullying, school bullying, and mental health in taiwanese adolescents. *Journal of School Health*, 83(6), 454-462. <https://doi.org/10.1111/josh.12050>.
- Ciminli, A. (2023). Akran zorbalığına şahit olan öğrencilerin algıları. *OJCES*, 1(1), 22-52. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8101863>.
- Cowie, H. (2013). Cyberbullying and its impact on young people's emotional health and well-being. *The Psychiatrist*, 37(5), 167-170. <https://doi.org/10.1192/pb.bp.112.040840>.
- Çakar, U., & Arbak, Y. (2004). Modern yaklaşımlar ışığında değişen duygu zeka ilişkisi ve duygusal zeka. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(3), 325-345.
- Çankaya, İ. (2011). İlköğretimde akran zorbalığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 81-92.
- Çetin Dağlı, M., & Gündüz, B. (2017). Üniversite öğrencilerinde yalnızlık ve psikolojik iyi oluş ilişkisinde problemler internet kullanımının aracı rolü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44, 339-357. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.341554>.
- Çınkır, Ş., & Karaman-Kepenekçi, Y. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34(34), 236-253.
- Çivilidağ, A., & Cooper, H. T. (2013). Ergenlerde siber zorba ve öfkenin incelenmesi üzerine bir araştırma: Niğde ili örneği. *International Journal of Social Science*, 6(1), 497-511.
- Çivitçi, A. (2009). İlköğretim öğrencilerinde yaşam doyumu: bazı kişisel ve ailesel özelliklerin rolü. *Uludağ*

- Çubukçu, Z., & Gültekin, M. (2006). İlköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceriler. *Bilig*, (37), 155-174.
- Demir, K., & Küçük, S. (2020). Akran zorbalığı önleme ve müdahale programlarında güncel yaklaşımlar ve hemşirelik rolleri. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 87-102.
- Dempsey, A.G., Sulkowski, M.L., Nichols, R., Storch, E.A. (2009). Differences between peer victimization in cyber and physical settings and associated psychosocial adjustment in early adolescence, *Psychology in the Schools*, 46(10), 962-972. <https://doi.org/10.1002/pits>.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95, 542-575.
- Diener, E. (2009). Subjective Well-being. In E. Diener (Ed.) *The science of well-being: The collected works of Ed Diener*, (pp.11-58). Netherlands: Springer Science & Business Media.
- Doğan, A. (2010). Ekolojik sistemler kurami çerçevesinde akran zorbalığının incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(3), 149-162.
- Doğan, S. ve Keleş, O. (2022). Nedenleri sonuçları ve çözüm önerileri bağlamında akran zorbalığı: Bir olgubilim çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 59, 1-24.
- Dolgun, G. (2018). Akran Zorbalığını Önlemede Hemşirenin Rolü/Role of Nurse in Peer Bullying Prevention. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 5(1), 95-101.
- Donnellan, C. (2006). *Bullying issues*. Independence Educational Publishers.
- Durualp, E., & Neriman, A. (2010). Altı yaşındaki çocukların sosyal becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 160-172.
- Elliot, M. (1997). *101 Ways of Dealing with Bullying*. London: Hodder Childrens's Book.
- Erkan, I. & Bedel, A. (2015). Ergenlerde başa çıkma stratejileri ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkiler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (34), 53-60.
- Ermağan, E., Türk, T. & Sanal, Y. (2019). Zorbalığa dair bilişsel yargıların, tepkisel ve amaca yönelik saldırganlığın aile içi şiddet olgusu açısından incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 130-142.
- Eryılmaz, A. (2009). Ergen öznel iyi oluş ölçeğinin geliştirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(4), 975- 989.
- Fahy, A. E., Stansfeld, S. A., Smuk, M., Smith, N. R., Cummins, S., Clark, C., (2016). Longitudinal associations between cyberbullying involvement and adolescent mental health. *Journal of Adolescent Health*, 59(5), 502-509.
- Flaspohler, P. D., Elfstrom, J. L., Vanderzee, K. L., Sink, H. E. & Birchmeier, Z. (2009). Stand by me: The effects of peer and teacher support in mitigating the impact of bullying on quality life. *Psychology in the Schools*, 46(1), 636-649. <https://doi.org/10.1002/pits.20404>.
- Foody M, McGuire L, Kuldass S, O'Higgins Norman J, (2019). Friendship quality and gender differences in association with cyberbullying involvement and psychological well-being. *Frontiers in psychology*, 10, 1723.
- Furniss, C. (2000). Bullying in schools: it's not a crime - is it. *Education and The Law* 12 (1), 9-29. <https://doi.org/10.1080/713667559>
- García, F. J., Marande, G., Schneider, B. H. & Blanchard, C. (2014). Effects of school on the well-being of children and adolescents. In Ben-Arieh, A., Casas, F., Frønes, I. & Korbin J. E. (Ed.), *Handbook of child well-being* (pp. 1251-1305). Netherlands: Springer.
- Geçgin, F. M., & Sahraç, Ü. (2017). Belirsizliğe Tahammülsüzlük ile Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişki. *Sakarya University Journal of Education*, 7(4). 125-138.
- Gökkaya F. ve Sütcü S.T. (2018). Ortaokul öğrencilerinin zorbalık eğilimi ile empati düzeyleri arasındaki ilişkide aleksitiminin aracı rolü. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*. 6(15), 43-70.
- Gökkaya, F., & Sütcü, S. T. (2020). Akran zorbalığının ortaokul öğrencileri arasındaki yaygınlığının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(1), 40-54.
- Gökler, R. (2009). Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 511-537.
- Gökler, R. (2009). Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 511-537.

- Güneri Yöyen, E. (2017). Şiddet türleri ve kişilik özellikleri. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 1(1), 35-50.
- Gürha, N.(2017). Her Yönü ile Akran Zorbalığı Türkiye Klinikleri, *J Psychiatr Nurs-Special Topics*. 3(2).175-81
- Gürhan, N. (2017). Her yönü ile akran zorbalığı. *Türkiye Klinikleri J Psychiatr Nurs-Special Topics*, 3(2), 175-81.
- Hampden-Thompson, G. & Galindo, C. (2017) School–family relationships, school satisfaction and the academic achievement of young people. *Educational Review*, 69 (2), 248-265. <https://doi.org/10.1080/00131911.2016.1207613>.
- Hamurcu, S. (2020). İlkokul öğrencilerinde akran zorbalığı: Ankara Pursaklar örneği. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(32). 5540-5564. <https://doi.org/10.26466/opus.758653>.
- Hellfeldt K, López-Romero L, Andershed, H. (2020). Cyberbullying and psychological well-being in young adolescence: the potential protective mediation effects of social support from family, friends, and teachers. *International journal of environmental research and public health*, 17(1), 45.
- Hilooğlu, S. ve Cenksen-Önder, F. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde zorbalığı yordamada sosyal beceri ve yaşam doyumunun rolü. *İlköğretim Online*, 9 (3), 1159-1173.
- Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of Suicide Research*, 14(3), 206-221. <https://doi.org/10.1080/13811118.2010.494133>.
- Houndoumadi, A. & Pateraki, L. (2001). Bullying and Bullies in Greek Elementary Schools: Pupils' Attitudes and Teachers'/Parents' Awareness. *Educational Review*, 53(1), 19-26.
- Huebner, E. S., Hills, K. J., Jiang, X., Long, R. F., Kelly, R. & Lyons, M. D. (2014). Schooling and children's subjective well-being. In Ben-Arieh, A., Casas, F., Frønes, I. & Korbin J. E. (Ed.), *Handbook of child well-being* (pp. 797–819). Netherlands: Springer.
- Kandemir, M., & Özbay, Y. (2009). Sınıf içinde algılanan empatik atmosfer ile benlik saygısı arasındaki etkileşimin zorbalıkla ilişkisi. *İlköğretim Online*, 8(2), 322-333.
- Kapçı, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 1-13.
- Karaboğa, M. T. (2019). Lise öğrencilerinin rol model tercihlerine ilişkin bir çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 363-391.
- Kazancı, E., & Bulut Serin, N. (2022). Meslek lisesi öğrencilerinde zorbalık davranış eğilimlerinin bazı psiko-sosyaldeğişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of Su-Ay Development Association (IJOSDA)*, 1(1), 41-50.
- Keldal, G. (2015). Warwick-Edinburgh mental iyi oluş ölçeği'nin Türkçe formu: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1), 103-115.
- Kepenekçi, Y. & Çinkır, Ş. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34, 236-253
- Kermen, U., Tosun, N. İ., & Doğan, U. (2016). Yaşam doyum ve psikolojik iyi oluşun yordayıcısı olarak sosyal kaygı. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 20-29.
- Kılınç, M., & Uzun, K. (2020). Peer Bullying and Peer Victimization as the Predictors of Subjective Well-Being of Adolescents. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 21(3). 1400-1439.
- Kim, S., Colwell, S. R., Kata, A., Boyle, M. H., & Georgiades, K. (2018). Cyberbullying victimization and adolescent mental health: Evidence of differential effects by sex and mental health problem type. *Journal of Youth and Adolescence*, 47(3), 661-672.
- Lyubomirsky, S. (2007). *The how of happiness: A scientific approach to getting the life you want*. The Penguin Press, NY.
- McLoughlin, L. T., Simcock, G., Schwenn, P., Beaudequin, D., Boyes, A., Parker, M., Hermens, D. F. (2022). Social connectedness, cyberbullying, and well-being: Preliminary findings from the Longitudinal Adolescent Brain Study. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 25(5), 301-309.
- Menesini, E., Eslea, M., Smith, P., Genta, M. L., Giannetti, E., Fonzi, A. & Costable, A. (1997). Cross-national comparison of children's attitudes towards bully/victim problems in school. *Aggressive Behavior*, 23, 245-257.
- Moore, P. M., Huebner, E. S. & Hills, K. J. (2011). Electronic bullying and victimization and life satisfaction in middle school students. *Social Indicators Research*, 107(3), 429–447. <https://doi.org/10.1007/s11205-011-9856-z>.

- Navarro, R., Ruiz-Oliva, R., Larrañaga, E. & Yubero, S. (2015). The impact of cyberbullying and social bullying on optimism, global and school-related happiness and life satisfaction among 10-12- year-old schoolchildren. *Applied Research in Quality of Life*, 10(1), 15–36. <https://doi.org/10.1007/s11482-013-9292-0>.
- Nazir, T., & Nesheen, F. (2015). Impact of school bullying on psychological well-being of adolescents. *Indian Journal of Health and Wellbeing*, 6(10), 1037-1040.
- Olweus, D. & Breivik, K. (2014). Pligh of victims of school bullying: The opposite of Well Being. In Ben-Arieh, A., Casas, F., Frønes, I. & Korbin J. E. (Ed.), *Handbook of child well-being* (pp. 2593– 2616). Netherlands: Springer.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford, UK: Blackwell
- Ortega, R., Elipse, P., Mora-Merchán, J. A., Genta, M. L., Brighi, A., Guarini, A., ... Tippett, N. (2012). The emotional impact of bullying and cyberbullying on victims: A European cross-national study. *Aggressive behavior*, 38(5), 342-356. <https://doi.org/10.1002/ab.21440>.
- Owen, F. K., & Çelik, N. D. (2018). Yaşam boyu sağlıklı yaşam ve iyilik hali. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(4), 440-453.
- Önalın, F. A. (2006). Sosyal yeterlilik, sosyal beceri ve yaratıcı drama. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1(1), 39-58.
- Özbek, Ö. Y., & Taneri, P. O. (2022). İlkokullar İçin Akran Zorbalığı Önleme Modülünün Tanıtımı/Introduction of the Prevention of Peer Bullying Module for Primary Schools. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 55-87.
- Öztürk, C., & Ay, Y. (2015). The effect of leadership on organizational citizenship. *Leadership and organizational outcomes: Meta-analysis of empirical studies*, 97-109.
- Padır, M. A., Eroğlu, Y., & Çalışkan, M. (2015). Ergenlerde öznel mutluluk ile siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 2(1), 32-51.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531–562
- Pişkin, M. (2010). Ankara'daki ilköğretim öğrencileri arasında akran zorbalığının incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(156). 251-263.
- Pişkin, M., & Ayas, T. (2005). Lise öğrencileri arasında yaşanan akran zorbalığı olgusunun okul türü bakımından karşılaştırılması. *VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*, 21-23.
- Polat, F. ve Sohbet, R. (2020). Ortaöğretim öğrencilerinde akran zorbalığı. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 15(2), 41-51.
- Przybylski, A. K., & Bowes, L. (2017). Cyberbullying and adolescent well-being in England: A population-based cross-sectional study. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 1(1), 19-26.
- Rigby, K. (2003). Consequences of bullying in schools. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 48(9), 583-590. <https://doi.org/10.1177/070674370304800904>.
- Rose, C. A., & Tynes, B. M. (2015). Longitudinal associations between cybervictimization and mental health among US adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 57(3), 305-312.
- Sarıtaş, M. (2006). Öğretmen adaylarının değerlendirmelerine göre sınıfta istenmeyen öğrenci davranışlarını değiştirmek ve düzeltmek amacıyla yararlanılan stratejiler. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 167-187.
- Satan, A. (2006). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorba Davranış Eğilimlerinin Okul Türü ve Bazı Sosyo Demografik Değişkenler ile İlişkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sidelinger, D. E., Meyer, D., Blaschke, G. S., Hametz, P., Batista, M., Salguero, R., & Reznik, V. (2005). Communities as teachers: learning to deliver culturally effective care in pediatrics. *Pediatrics*, 115(3), 1160-1164.
- Slee, P. T., & Skrzypiec, G. (2016). *Well-Being, Positive Peer Relations and Bullying in School Settings*. Positive Education. Switzerland: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-43039-3>.
- Smith, P.K., & Sharp, S. (1994). *School bullying: insights and perspectives*. Routledge.
- Solmuş, T. (2005). İş yaşamında travmalar: Cinsel taciz ve duygusal zorbalık/taciz (mobbing). *ISGUC The Journal of*

- Sudak, M. K., & Zehir, C. (2013). Kişilik tipleri, duygusal zeka, iş tatmini ilişkisi üzerine yapılan bir araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(22), 141-165.
- Suldo, S. M., Bateman, L., & Gelly, C. D. (2014). Understanding and promoting school satisfaction in adolescence. In M. J. Furlong, R. Gilman, E. S., & Huebner (Eds.), *Handbook of positive psychology in schools (2nd ed., pp. 365–380)*. New York: Routledge.
- Telef, B. B. (2013). Psikolojik İyi Oluş Ölçeği, TOAD. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(3), 374-384.
- Tian, L. (2008). Developing scale for school well-being in adolescents. *Psychology Development and Education*, 24(3), 100-106.
- Tosun, L. P. (2019). Sosyal ağ sitelerinin kullanımı ve öznel iyi oluş. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11(3), 304-317.
- Totan, T. (2008). *Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Türk, B. ve Şenyuva, G. (2021). Şiddet sarmalı içinden siber zorbalık: Bir gözden geçirme. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(10), 462-479
- Türktaş, Ş. (2015). *Zorbalıkla baş etmeye yönelik akran destek programının ortaokul 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin zorbalıkla baş etme becerilerine etkileri* (Doctoral dissertation, Anadolu University (Turkey)).
- Uludağlı-Pekel, N. & Uçanok, Z. (2005). Akran Zorbalığı Gruplarında Yalnızlık ve Akademik Başarı ile Sosyometrik Statüye Göre Zorba/Kurban Davranış Türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 56, 77-92.
- Uusitalo-Malmivaara, L. (2012). Global and school-related happiness in Finnish children. *Journal of Happiness Studies*, 13, 601-619. <https://doi.org/10.1007/s10902-011-9282-6>.
- Ünalın, D., Şenol, V., Öztürk, A., & Erkorkmaz, Ü. (2007). Meslek yüksekokullarının sağlık ve sosyal programlarında öğrenim gören öğrencilerin sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve öz-bakım gücü düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Turgut Ozal Medical Center*, 14(2), 101-109.
- Vaillant, G. E. (2003). Mental health. *American Journal of Psychiatry*, 160, 1373-1384.
- Varela, J. J., Guzmán, J., Alfaro, J. & Reyes, F. (2019). Bullying, cyberbullying, student life satisfaction and the community of Chilean adolescents. *Applied Research in Quality of Life*, 14(3), 705-720. <https://doi.org/10.1007/s11482-018-9610-7>.
- Varela, J., Zimmerman, M., Ryan, A., Stoddard, S., Heinze, J. & Alfaro, J. (2017). Life satisfaction, school satisfaction, and school violence: A mediation analysis for Chilean adolescent victims and perpetrators. *Child Indicators Research*, 11(2), 487–505. <https://doi.org/10.1007/s12187-016-9442-7>.
- Wentzel, K. R., Barry, C. M. & Caldwell, K. A. (2004). Friendships in middle school: Influences on motivation and school adjustment. *Journal of Educational Psychology*, 96(2), 195–203. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.96.2.195>.
- Yenipınar, Ş., & Yıldırım, K. (2022). Okul iklimi ve okul etkililiği ilişkisindeki eğilim: PISA verilerinin ikincil analizi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(2), 896-910.
- Yeşilkaya, M., Tuna, E., Bayhan, M., & Kurt, Y. (2024). Öğrenci rehberlik hizmetlerinin yönetilmesine dair okul yöneticilerinin değerlendirmeleri. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 4(1), 215-229.
- Yıldırım, S., & Şahin, S. (2015). Sanal dünya ve web temelli öğrenme ortamlarının öğrencilerin akademik başarıları ve motivasyonları açısından karşılaştırılması. *Journal of Education Faculty*, 17(2), 371-402.
- Yiğit, M. F., & Seferoğlu, S. S. (2017). Siber zorbalıkla ilişkili faktörler ve olası çözüm önerileri üzerine bir inceleme. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 4(2), 13-49.